

Enväldets sociala plattform

av Bengt-Åke Wennberg

Flera kommentatorer som exempelvis Alexander Stubb, Peter Hjärne och Carl Bildt har påpekat att de uttalanden Putin gjort tyder på att han har en föråldrad och missriktad världsbild. Han är visserligen intelligent och oerhört kunnig men det han nu gjort kommer inte att leda fram till det han själv påstår att han vill skapa.

I stället för att ena Ukraina och Ryssland har han fått ukrainarna som fiender och skapat hat mot Ryssland. I stället för att splittra västmakterna har kriget gjort dem mera enade än någonsin. I stället för att få till stånd ett ökat samarbete med vissa västmakter har möjligheterna till detta nästan helt försvunnit. I stället för att öka Rysslands inflytande och sin prestige blir Ryssland alltmer isolerat.

Hur kriget i Ukraina än går och hur lång tid det än tar så har Putin enligt många kommentatorer gjort bort sig. Problemet är att Putin själv fortfarande verkar tro på sin världsbild. Han vill inte överge den. I stället verkar han konsekvent och logiskt i ännu högre grad följa den. Att till varje pris agera i otakt med omvärlden och med existerande realiteter definieras vanligen som vansinne.

Den vansinnige hamnar i kris när denne tar ett steg för långt och hans illusion faller samman. Kriget i Ukraina är ett sådant steg. Utfallet kan aldrig bli som Putin trott och hoppats. Putin kan aldrig uppnå sitt grandiosa mål att bli storrysslands nya "Peter den store". När denna insikt når honom är risken att han blir desperat och ställer till med mer elände än han redan gjort. Detta är det tragiska och till synes oundvikliga resultatet av att vi alla låter ett envälde utvecklas.

Jag tycker att vi i Putin har ett utomordentligt och påtagligt exempel just på denna risk. Vi kan redan nu observera hur en auktoritär regim kan skapas, kan vidmakthållas, kan motarbetas och brytas ner. Det finns lärdomar i detta exempel som vi medborgare i Sverige borde försöka oss på att förstå. Också i Sverige finner vi personer och grupper med liknande

SAMARBETSDYNAMIK AB

Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 070 590 94 30

Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se

<http://www.samarbetsdynamik.se>

totalitära och storvulna tendenser som ser enväldet som en lösning. Det vore intressant om fler tillsammans med mig ville fundera över denna aktuella fråga.

I min analys använder jag mig av de kunskaper som Mattias Desmet, professor vid Ghent University i Belgien, presenterat om mass-formation. Så som Desmet formulerar fenomenet lyckas enväldet med konststycket att likforma de diskurser som uppstår – och som stämmer med överhetens världsbild – och hindra alla andra att sprida sina. Hur kan en sådan likriktning och rädsla för kritik uppstå?

Några tankar om detta:

I min förra blogg "Vem har rätt att ha rätt" –

<https://www.menvart.se/2022/02/25/vem-har-ratt-att-ha-ratt-2/>

har jag utgått från skrifter av Isabelle Stengers, en belgisk vetenskapsfilosof, Bruno Latour, en fransk sociolog, och Anton Törnberg en svensk sociolog. De har i sina skrifter beskrivit hur de vetenskapliga angreppssätt som i dag används, och som oftast ligger till grund för olika auktoritära utsagor, behöver ifrågasättas.

Det problematiska med det nuvarande narrativet är att människor blir beroende av ledning, auktoriteter och experter och man blockeras mot att "tänka själva". Detta märks i språkbruket. Individerna reduceras till en okunnig person som av de som tror sig veta bättre måste "fås att" resonera och handla "rätt". Nästan alla uttrycker sig i ett språkbruk som är paternalistiskt.

Författarna visar att det som då hävdas ofta har stora brister. De verkar inte kunna verifieras av de vetenskapliga angreppssätt man i dag använder. Dessa brister i det "vetenskapliga angreppssättet" är en grogrund för det Desmet kallar mass-formation.

Oklarheten om vad man skall tro på skapar stor förvirring.

- Auktoriteter och styresmän som enligt det nuvarande narrativet borde kunna enas om en "sanning" säger emot varandra. De kan inte enas och samtalen blir "politiserade".
- Det i dag vanliga narrativet utgår från att det är överheten – exempelvis staten, ledningen, cheferna etc. – som har ansvaret för att "se till" att medarbetarna mår bra. Följer man ett sådant narrativ – så måste man förlita sig på att överheten verkligen kan ta, och också tar, detta ansvar.
- Utvecklingen och ovanstående författares skrifter visar emellertid att sådana krav är orimliga och sällan kan uppfyllas eftersom skeendet till stor del uppstår genom individens relationer till varandra. (De sociala kontrakten inkluderar också relationer till ledningspersoner och auktoriteter) Dessa sociala kontrakt analyseras och

tydliggörs sällan. Därmed skapas ofullständiga och osäkra analyser om vad som gäller. Detta skapar än mer förvirring.

- I ljuset av denna osäkerhet uppfattas ofta det arbete man på grund av det nuvarande narrativet känner sig nödd och tvungen att utföra som meningslöst och övermäktigt.
- Denna grundläggande osäkerhet skapar fritt flytande ångest. Flytande ångest är den mest obehagliga känsla som en människa kan uppleva. Denna rädsla är fullt förklarlig utifrån hur man ser att andra behandlas när de uttrycker åsikter som avviker från det "godkända" narrativet.
- Till denna känsla kommer en ständigt närvarande frustration över att man inte själv kan komma till tals, komma till sin rätt och med sina erfarenheter och med sitt kunnande bidra till att det går att komma till rätta med de verksamhetsproblem man gemensamt ständigt möter.

Osäkerheten blir då enligt Desmet grogrund för fenomenet mass-formation. Massformation uppstår genom att man erbjuds en ångestreducering. Ett sätt att åstadkomma denna är att det pekas ut en yttre fiende PLUS en strategi att tillsammans aktivt bekämpa den. Man kan då mötas kring försöken att bekämpa denna "fiende", kasta av sig dennes ok och frigöra sig. Kring en sådan idé är det möjligt att återskapa mening och enighet. Men ökad osäkerhet kan också innebära att man passivt flyr undan i likgiltighet. Båda reaktionerna stärker existensen av mass-formation.

Mass-formation gör enligt Desmet att verkligheten förvrids och människors egna reflektioner och synpunkter tystas. Som jag ser det så blir den därmed själva grundvalen för varje envälde och totalitärt styre. Detta innebär också att utan mass-formation så kan ett totalitärt styre inte vidmakthållas. Skulle narrativet ifrågasättas bryts förtrollningen. Därför kommer varje försök till ett sådant ifrågasättande att blockeras genom att nya "fiender" definieras och alla avvikande resonemang tystas – inte bara av ledningen utan också av det kollektiv som upprätthåller fiktionen. Det uppstår därmed destruktiva och dysfunktionella konsekvenser för hela samhället och kunskapsbildningen som jag kommer att behandla i nästa blogg.

Denna blogg kan laddas ner här:

<https://menvart.se/Filerpdf/2022-bloggar/Blogg22030379.pdf>

Källor

Intervju i Agenda 27 februari 2020 med Alexander Stubb, Finlands tidigare statsminister, som ett otal gånger mött och förhandlat med Putin. Stubb konstaterar att utvecklingen på grund av Putins åtgärder sannolikt gått tvärt emot hans intentioner sedan han börjat kriget. Detta kan göra Putin desperat.

Hjörne P (2020): Ett avskyvärt överfall. Göteborg: GP 2020-02-27.

<https://www.gp.se/ledare/ett-avskyvt-%C3%A4rt-%C3%B6verfall-1.66692011>

Desmet M (2021): Mattias Desmet on mass-formation. Ghent: CarterHeavyIndustries.

<https://rumble.com/vqkkjn-prof.-mattias-desmet-on-mass-formation.html>

Latour B (2002): Gabriel Tarde and the End of the social. In "The social in question". London: Routledge. PP 117-132.

Latour B (1988): Science in Action. Harvard: Harvard University Press.

Törnberg A (2015): The Wicked Nature of Social Systems. A complexity approach to sociology. Kållerød: Göteborg Studies of Sociology no 63. Department of Sociology and Work Sciences, University of Gothenburg.

Den viktigaste källan är emellertid en liten bok av Isabelle Stengers som finns utgiven på norska i vilken hon redogör för de missvisningar som det nuvarande vetenskapliga narrativet kan medföra. Hon redogör i denna bok både för ofullständigheterna i de vetenskapsfilosofiska analyserna och deras praktiska tillämpning.

Stengers I (1999): For en demokratisering av vitenskapene. Valdres: Spartacus Forlag.

Ett mer omfattande verk kring samma tema är

Stengers I (2010): Cosmopolitics bok 1, 2 och 3. Minneapolis: University of Minnesota Press.

<https://gansub.com/t/pm/5519261295957/>